

ВАРНЕНСКИ СВОБОДЕН УНИВЕРСИТЕТ „ЧЕРНОРИЗЕЦ ХРАБЪР”

ЮРИДИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ • КАТЕДРА „ПРАВНИ НАУКИ”

Христо Павлов Павлов

ВЕРСИИТЕ КАТО МЕТОД ПРИ РАЗСЛЕДВАНЕТО

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

на дисертационен труд за придобиване на
образователна и научна степен „доктор“

*Професионално направление „Право”
Научна специалност „Криминалистика”*

Научен ръководител:

проф. д.ю.н. Йонко Кунчев

Членове на научното жури:

проф. д.ю.н. Костадин Бобев - рецензент
проф. д.ю.н. Маргарита Чинова - рецензент
проф. д.ю.н. Йонко Кунчев
доц. д-р Валентин Недев
доц. д-р Людмил Георгиев

В а р н а, 2014 г.

Дисертацията се състои от увод, изложение в три глави, изводи и заключение, списък на използвана литература (164 източника и 7 интернет страници) и от 7 приложения. В текста са включени 20 фигури като илюстрационен материал и 2 таблици. Използвани са 12 казуса и резултати от изследване на 80 ключови дела. За нуждите на дисертационното изследване са анкетирани 92 разследващи полицаи от ОДМВР – Бургас, Сливен и Ямбол, чиито мнения са обобщени, анализирани и представени в дисертацията. Общият обем на дисертационния труд е 210 печатни страници, в това число използвана литература и приложения.

Дисертационният труд е предварително обсъден от катедра „Правни науки“ към Юридическия факултет на Варненски свободен университет „Черноризец Храбър“ и е насочен за защита пред научно жури, назначено със заповед на Ректора на ВСУ „Черноризец Храбър“.

Защитата на дисертационния труд ще се състои на ..... от ..... часа в ..... на ВСУ „Ч. Храбър“.

Материалите за защита са на разположение в стая 204 във ВСУ „Черноризец Храбър“ и на интернет адрес www.vfu.bg, раздел „Докторантури“.

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е

I. Обща характеристика на дисертационното изследване. ...	1
1. Актуалност на изследването.	1
2. Състояние на проблема.	4
3. Обект и предмет на дисертационното изследване.	7
4. Цел и задачи на дисертационното изследване.	8
5. Методологична основа на дисертационното изследване.	10
6. Теоретична и емпирична основа на дисертационното изследване.	10
7. Обем, структура и съдържание на дисертационния труд.	11
II. Кратко изложение на дисертационното изследване.	13
III. Справка за по-съществените приноси моменти.	27
IV. Публичност на получените от дисертационното изследване резултати.	29

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННОТО ИЗСЛЕДВАНЕ

1. Актуалност на изследването.

Разкриването и разследването на престъпления е сложен познавателен процес, който включва широк кръг от процесуални действия по събиране и проверка на различни доказателствени материали. В голямата гама от познавателни методи, които се използват в наказателното производство, без съмнение важно място заемат тактическите подходи и правила за действие за пълното събиране на доказателства за престъплението и неговия извършител.

В рамките на тази дейност се извършва мисловно пресъздаване на събитието чрез факти, свързани с подготовката, извършването и укриването му. В много случаи първоначалната информация за разследваното събитие, за извършителя на престъплението и неговите действия, е частична и противоречива. Това налага бързо и компетентно да се изследват и оценят фактите, въз основа на които да се изградят реални и логически обосновани предположения относно свързани с разследваното събитие обстоятелства. Тези предположения, които са свързани с разследваното събитие и се основават на конкретната ситуация, научните знания, опит и интуиция на съответния орган, който ги построява, са известни в криминалистичната теория и практика като версии.

За теорията съществува необходимост от анализ и изясняване на редица дискуссионни в криминалистичната литература становища относно учението за версиите. Необходимо е да се изследва същността на версията, правилно да се определи нейната хипотетична природа и да се отграничи от други, сходни по своята познавателна същност понятия. Всичко това предполага необходимостта от научен анализ на съществуващите в настоящия момент теоретични постановки на проблема.

Въпреки че версиите заемат ключово място в процеса на доказване по наказателни дела, практиката показва, че в досъдебната фаза на наказателния процес не винаги се оценява значението на правилното им изграждане и проверка. Това налага изследването и акцентирането както върху организационния и тактическия аспект на ролята на версията за разследването, така и върху познавателната и същност.

В началния етап на производството по наказателни дела най-често разследващият орган разполага с незначително количество информация за разследваното събитие. От нея той може да направи вероятни изводи (предположения) за самото разследвано събитие или за отделни негови страни. Тези предположения впоследствие се потвърждават или отхвърлят. Знанието за определени факти претърпява трансформация от вероятно в достоверно. Поради това, в досъдебната фаза на наказателния процес, или по-скоро при процесите във връзка с

изграждането и проверката на версии, е най-ярко изразен преходът на знанието от **вероятно към достоверно**. Оттук произтича и необходимостта от изследване на вероятността и достоверността при разкриване на обективната истина по различни наказателни дела. Задълбочено трябва да се изследват особеностите на прехода от състоянието на вероятност към вътрешното убеждение за достоверност на отделните обстоятелства, които са предмет на доказване.

За правилното протичане на наказателното дело е необходимо да бъде разработен и предложен нов ефективен **модел**, включващ отделните етапи на процеса по изграждане и проверка на следствени версии. Изучавайки последователността на тази мисловна дейност, трябва да се акцентира върху конкретни принципи за построяването и проверката на т. нар. версионни предположения.

На следващо място, за практиката е необходимо да се изследват **личните качества** на разследващия престъпното събитие, от които в голяма степен зависи обективното протичане на познавателния процес при разследването.

Теоретичната подготовка и практическите умения на разследващите органи играят ключова роля в разследването. Развитието на науката и техниката през последните 10 – 15 години дава недостатъчно изследвани възможности за приложение на новите постижения при **обучаването** на *студенти по криминалистика*. Успехите на учените –

криминалисти могат успешно да се използват и от *разследващите органи* за повишаване на техните практически знания и умения. В изследването се използват и адаптират някои научни резултати и нововъведения, които биха оказали положително влияние както върху правилното построяване и проверка на версии, така и върху ефективното протичане на разследването.

2. Състояние на проблема.

Състоянието на разглеждания проблем е представено въз основа на широк преглед на българска, руска и западна литература във връзка с версиите. При това обследване се установява, че съществуват различни мнения за това **до каква степен е изяснен и разработен изучаваният проблем.**

Едни и същи автори, в различни етапи от изследователската си работа, променят своето гледище. Например, през 1987г. известният руски криминалист и учен Р. С. Белкин пише, че учението за криминалистичните версии и планирането на съдебното следствие е *детайлно разработено в криминалистичната наука.*¹ Четиринадесет години по-късно (през 2001 г.) този автор отчита, че „въпреки обилните литературни източници (а може би, поради това), *редица*

---

¹ Белкин, Р. Криминалистика: проблемы, тенденции, перспективы. Общая и частные теории, М., Юридическая литература, 1987, с. 208.

*положения на разглежданото учение имат дискуссионен характер.*².

При анализа на публикациите, свързани с мястото и значението на версията за разследването и нейната същност се открояват някои обстоятелства, които определят необходимостта от провеждането на ново задълбочено изследване на версията.

На първо място, към настоящия момент все още съществуват **редица неповдигнати и съответно - непроучени въпроси**. Например, изследване на проблема за познавателната и насочващата разследването същност на версията налага както анализирането, оценяването и преосмислянето на някои основни идеи в областта на криминалистиката, така и използването на знания и аспекти от някои други научни области, като *философия, психология, логика, евристика*. В дисертационното изследване именно по този начин се прави опит да се изведе познавателната същност на версията.

На второ място, редица от значимите научни трудове, в които е разгледан този проблем датират от 70-те и началото на 80-те години на миналия век, но поради динамичното развитие на законодателството, наказателноправните науки, и в частност криминалистиката, се поставят **нови и актуални проблеми и въпроси за дискусия**, в това число и пред учението за версиите.

---

² Белкин, Р. Курс криминалистики, 3-е издание, дополненное, М., ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2001, с. 484.

На трето място, въпреки че версиите са били обект на изследване на различно равнище и досега, все още са налице редица дискуссионни постановки на тази теория, показваща определена сложност и многоаспектност. В криминалистичната теория съществуват **повдигнати**, но все още **неразрешени** редица проблеми във връзка с версиите. Така например, не е напълно изяснен теоретичният проблем за същността на версиите. Предложени са редица различни становища относно природата им, тяхното място в системата на хипотезите, видовете версии. Не е достатъчно задълбочено изследването на функционалната роля на версиите за разследването, отделните страни на мисловната дейност, свързана с тях и др.

На четвърто място, съществува теоретична и практическа необходимост от представянето на нов цялостен **модел** на мисловната познавателна дейност по построяване и проверка на следствени версии, с който да се детерминират отделните фази и стадии на този процес.

На пето място, в криминалистичната теория не е достатъчно акцентирано върху **личните качества** на разследващия орган, от които зависи правилното протичане на мисловната дейност в процеса на разследване и в частност – изграждането и проверката на следствени версии. Не е изследвана и обратната връзка – между тази дейност и развитието на личните качества на разследващите органи.

На шесто място, в правната литература не са разгледани подробно отделните страни на **отношението** между изграждането и проверката на **версии** и развитието на **следствената практика и обучение**.

На седмо място, не е за пренебрегване и фактът, че е налице изоставане при изучаването и разработването на проблема за **вариантността, вероятността и достоверността** в процеса на разкриване на обективната истина по наказателните дела.

На осмо място, изводи за работата на разследващите органи по версии и за тяхната оценка на значението им за разследването могат да се получат към настоящия момент от анализа на развитието на досъдебната фаза на конкретни дела. Поради това, че версиите не се записват в документацията по разследването следва изводът, че направените заключения са по-скоро косвени. Ето защо, за теорията и най-вече за практиката е необходимо провеждането на анкетно изследване на мнението на разследващи органи за ролята и значението на версиите, чрез което да се проверят и потвърдят направените изводи.

3. Обект и предмет на дисертационното изследване.

Обект на дисертационното изследване е версията като метод в разследването.

Поради голямата практическа стойност на версиите, които се построяват и проверяват от разследващите органи, в настоящото дисертационно изследване е поставен акцент върху следствените версии.

Предмет на дисертационното изследване е същността и функционалното значение на версията за разследването, психологическите особености и логическите закономерности при изграждането и проверката ѝ.

4. Цел и задачи на дисертационното изследване.

Изследвайки теоретичните концепции за версиите, логическите процеси по построяването и проверката им, както и връзката им с процеса на доказване, с настоящото дисертационно изследване се **цели** да се разкрие тяхната насочваща и познавателна разследването същност, която е необходима предпоставка за качествен наказателен процес.

За постигане на поставената цел е необходимо да бъдат решени следните основни **задачи**:

- Да се анализират и групират значимите в науката разбирания за същността на версията, в зависимост от това на какво е поставен акцентът при отделните определения. Да се посочат всички белези, които трябва да се вземат под внимание при дефиниране на понятието „*версия*”.

- Да се предложи класификация на версиите и да се даде оценка на някои срещани в правната литература деления на версиите.

- Да се разграничи понятието „версия” от други понятия.

- Да се изследва и да се даде оценка на значението на версиите за процеса на разследване.

- Да се направи характеристика на мисловния процес, свързан с изграждането и проверката на версии.

- Да се проучат психологическият, логическият и евристическият аспект на процеса по изграждане и проверка на версии.

- Да се анализират особеностите на прехода от вероятност към достоверност по пътя към разкриване на обективната истина по наказателните дела и да се даде оценка на ролята на версиите за този преход.

- Да се изследват етапите на процеса по изграждане и проверка на следствени версии и да се предложи модел на фазите и съдържащите се в тях стадии на мисловната дейност по построяване и проверка на версии.

- Да се изведат принципи и основни правила за правилното построяване на следствени версии и за тяхната проверка, като се анализират както преписки по наказателни дела, така и резултати от проведено анкетно проучване на мнението на разследващи полицаи.

- Да се изследват предпоставките и факторите за правилно построяване и проверка на следствени версии.

5. Методологична основа на дисертационното изследване.

Методологичната основа на дисертационния труд е диалектическият метод на познание, позволяващ да бъде проследена взаимовръзката между теорията и практиката. В основата на дисертационното изследване е приложен системният подход в изучаването на обектите и процесите. В труда са използвани както общонаучни методи, като: наблюдение, описание, анализ и синтез, така и специфични методи на изследване: социологически (анкетен), сравнително-правен, логико-юридически.

6. Теоретична и емпирична основа на дисертационното изследване.

При подготовката на дисертационното изследване са проучени и анализирани възможно най-голям брой достъпни източници по проблема за версиите.

Процесът по построяване и проверка на версии е свързан с психологическа и логическа дейност. Поради това, за правилното изучаване на същността и значение им за разследването, в настоящото дисертационно изследване са

използвани редица трудове в областта на психологията, логиката, евристиката.

Емпиричната основа на дисертационното изследване са случаи от съдебната практика и преписки по наказателни дела. За нуждите на дисертацията е проведено анкетно проучване на мнението на разследващи полицаи на територията на Областните дирекции на МВР – Бургас, Сливен и Ямбол.³

7. Обем, структура и съдържание на дисертационния труд.

Дисертацията е в *обем* от 210 страници, включително списък на използвана литература (164 публикации и 7 материала от интернет) и 7 приложения. Дисертационното изследване съдържа 217 бележки под линия.

Структура. Научноизследователският труд се състои от увод, изложение, изводи и заключение, литература и приложения. Изложението е представено в 11 параграфа, разпределени в 3 глави, в които отделните въпроси от предмета

---

³ Информацията е събрана чрез анкетна карта, съдържаща 14 въпроса. Анкетното проучване е проведено през м. март и м. април 2013г. на територията на Областните дирекции на МВР – Бургас, Сливен и Ямбол. Анкетирани са 92 разследващи полицаи, което представлява приблизително повече от една втора от общия брой на разследващите полицаи на територията на трите областни дирекции. 6,5 % от анкетираните са на длъжност младши разследващ полицай, 41,3 % са на длъжност разследващ полицай, а 52,2 % - старши разследващ полицай. По-голямата част от анкетираните лица (59,8 %) имат придобит стаж между 5 и 10 години, 25 % от лицата - до 5 години, а 15,2 % имат придобит стаж над 10 години.

на изследването са тематично обособени в заглавия и подзаглавия, означени чрез точки с арабски цифри.

Съдържание.

Увод.

Глава I. Обща характеристика на версията.

§ 1. Същност на понятието „версия”.

§ 2. Видове версии и критерии за тяхното разграничаване.

§ 3. Разграничаване на „версията” от други понятия.

§ 4. Значение на версията за процеса на разследването.

Глава II. Особенности на мисловния процес при работа с версии.

§ 1. Характеристика на мисловния процес, свързан с изграждането и проверката на версии.

§ 2. Психологически и логически аспект на процеса по изграждане и проверка на версии.

§ 3. Евристически аспект на процеса по изграждане и проверка на версии.

Глава III. Следствените версии в процеса по разкриване на обективната истина при разследването.

§ 1. Проблеми на прехода от вероятност към достоверност при разкриване на обективната истина по наказателните дела.

§ 2. Модел на процеса по изграждане и проверка на следствени версии.

§ 3. Принципи и основни правила за построяване и проверка на следствени версии.

§ 4. Предпоставки и фактори за правилното построяване и проверка на следствени версии.

Изводи и заключение.

Литература.

Приложения.

II. КРАТКО ИЗЛОЖЕНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННОТО ИЗСЛЕДВАНЕ

В **увода** са представени: актуалност на изследвания проблем; състояние на проблема; обект и предмет на дисертационното изследване; цел и задачи на изследването; методологична основа на изследването; теоретична и емпирична основа на дисертационния труд.

В **Глава първа** са проучени спецификите на понятието „версия”. Изследвани са видовете версии и тяхното значение за изследването. В тази глава понятието „версия” е разграничено от други понятия.

В **параграф първи** са анализирани и са групирани значимите в научната теория постановки за специфичните черти на версията. В зависимост от това на какво е поставен акцент при отделните определения на понятието „версия”, те са разгледани в три основни групи (съобразно изследването на логическата, съдържателната и функционалната страна на версията). След това са представени основните белези, които трябва да се вземат под внимание при извеждане на дефиниция за понятието „версия”.

Чрез анализ на съществуващите в правната литература критерии за групиране на отделни понятия, в **параграф втори** е извършена класификация на версиите.

Като първи критерий за класификация на версията е посочен кой е субектът на изграждането ѝ и естеството на извършваната от него дейност. От тази гледна точка се потвърждават дефинираните от повечето криминалисти видове версии: „оперативно-издирвателни”, „следствени”, „експертни” и „съдебни”. Направен е изводът, че не всички участници в наказателния процес могат да построят версии.

Изследвани са т.нар. „първоначални” и „последващи” версии. Първите се изграждат по време или след приключване на първоначалните следствени действия. Вторите се построяват по време или след приключване на последващите следствени действия.

Според кръга от въпроси на които отговарят, респективно според съдържанието, предмета и обема им, в този параграф е дадено ново обяснение за „общите” и за „частните” версии. Общите версии са предположения, които обхващат както вероятностното възстановяване на престъпното събитие като цяло, така и групата от свързаните с него факти и обстоятелства, подлежащи на доказване. Частните версии са предположения за отделни неизвестни обстоятелства, които са свързани с разследваното престъпление. Тези предположения са аспекти на подлежащите на доказване обстоятелства.

Разкрита е практическата необходимост от класификация на версияте според степента им на вероятност.

Съобразно нея е представено деление на версиите на „малко вероятни” и „много вероятни”.

Изследвани са и други представени в правната литература критерии за деление на версиите.

В *параграф трети* е проучена връзката между понятието „версия” както с мисловния модел и с прогнозата в процеса на разследването, така и с предмета на доказване в наказателния процес.

Версията не представлява мисловен модел на криминалистичната ситуация. Моделът, за разлика от версията, се базира на изследване само на налични доказателства и не може да се получи в резултат на анализа на друга вероятна информация. От една страна, разследващият орган изгражда мисловен модел, въз основа на който построява версии. От друга страна, получената информация при проверката на версии може да послужи за организиране изграждането на мисловен модел.

Не всяко предположение следва да се счита за версия. Не може да се приеме, че тя е равнозначна с прогнозата. Прогностичното предположение не подлежи на проверка в смисъла на проверката на една версия. Няма начин да се провери нещо, което все още не се е реализирало в действителността. Нещо повече, смисълът на предположението за бъдещи несигурни и негативни събития е да се вземат мерки за тяхното предотвратяване.

Въпреки близката връзка на версията с предмета на доказване е необходимо тяхното разграничаване, което се дължи на специфичното съдържание на двете понятия.

Изчерпателно в *параграф четвърти* са разгледани познавателният, организационният и тактическият аспекти на значението на версията за разследването.

Чрез версиите се осмислят обстоятелствата по делото. Познавателната роля на тези предположения се състои не само в това, че чрез тях се изясняват неизвестни на разследването обстоятелства, но и в това, че с тяхна помощ (в процеса на проверката им) е възможно да бъдат открити нови факти, които не са били известни към дадения момент. Тези факти могат да бъдат предпоставка за изграждането на нови версии, чрез които да бъдат установени и други значими за разследването факти.

Навременното и пълно построяване на версии канализира дейността по разследването, ограничава или премахва стихийността и намалява възможността за допускане на грешки. Версиите са информационен източник при подготовката на плана на разследването. Те обаче не са елемент на планирането, а се явяват важна основа за извършването му. В тази връзка, планирането на разследването е стъпка към проверката на изградените версии.

Тактическият аспект на версията се състои в това, че въз основа на нея може да бъде взето определено решение за действие и начина за неговото прилагане при разследването.

В **Глава втора** на дисертацията са изследвани особеностите на мисловния процес при работа с версии. Анализирани са психологическият, логическият и евристическият аспекти на процеса по построяване и проверка на версии.

Изследвайки отличителните черти на мисловния процес, свързан с изграждането и проверката на версии, в **параграф първи** от втората част на дисертацията, този процес е представен като система от качествени характеристики, включваща: широта и задълбоченост на мисловната дейност; критичност и логичност на мисълта; оперативност; обосновааност на съжденията и умозаклученията; последователност и многостепенност на мисловната дейност. Те са детайлно анализирани.

В параграф втори са изследвани и са изяснени психологическия и логическия аспект на процеса по изграждане и проверка на версии.

Рзследващият орган осъществява контакт със събитието единствено чрез следите (материални и идеални), оставени от престъплението. Познанието в такива случаи на разследването се изразява и се осъществява чрез преход от възприемане на наличните доказателства, тяхното анализиране и оценяване, до достигане да знание за миналото събитие. Тази дейност трябва да бъде извършена по такъв начин, че да даде възможност на

разследващия орган да разкрие обективната истина при всеки конкретен случай. Опитът и интуицията, въображението, възприемането, наблюдателността и вниманието са тясно свързани с поставената тема, поради което връзката им с изграждането и проверката на версии е проучена в тази част на изследването.

Поставените пред разследването задачи могат да бъдат изпълнени само в рамките на една стройна система, обезпечаваща пълно, всестранно и обективно изследване на разследваното събитие. За точното протичане на отделните етапи в нея е важно разследващият орган правилно да извършва логическите действия по анализиране, синтезиране и оценяване на доказателствения материал. Мисловната дейност по работа с версии е типичен логически процес, който е винаги насочен към разкриване на дълбоките връзки между отделните факти, имащи отношение към извършеното престъпление. Логическата дейност започва от момента на първоначалния анализ на следствената ситуация, преминава през построяването на обосновани версии чрез последователното извършване на логически операции и завършва с достигането на извода за достоверност на едно от предположенията.

В *параграф трети* е проучена връзката между мисловната дейност по построяване и проверка на версии и евристичното мислене. При изследването на редица общи белези между тях се налага изводът, че евристичният потенциал

е характерна черта на версията, която има способността да реши всички познавателни задачи или конкретна познавателна задача, заради която е изградена и от която произхожда. Този извод следва от анализа на обяснителната и познавателната природа на версията. Като правило евристичните задачи възникват тогава, когато зоната на търсене е обширна, а изходните данни са ограничени. Недостигът на изходна информация в досъдебната фаза на наказателния процес изисква от разследващия орган евристични решения. Евристичното търсене при разследването е дейност, която се характеризира с минимални средства за постигане на максимален познавателен резултат.

Глава трета е посветена на следствените версии и мястото им в процеса на разкриване на обективната истина при разследването.

В *параграф първи* са проучени спецификите на прехода от вероятност към достоверност в процеса на разкриване на обективната истина по наказателните дела, при който се откроява мястото на следствените версии. Тук, от гносеологическа и логическа гледна точка, са представени нови виждания за понятията „достоверност” и „вероятност” при разследването.

Изследван е информационният смисъл на понятията вероятност и достоверност при процеса на доказване като се

прави позоваване на зависимостта, че процесът на натрупване на информация е обратен на процеса на намаляването на ентропията. Ако в началото на разследването механизмът от събития е още неясен и информацията за него е минимална, към момента на предаване на делото в съда тези неясноти трябва да бъдат отстранени. Неотстраняемост на неяснотите означава допустимост на противоположния извод. Съществено значение за разследването има тази информация, която повишава вероятността за достигане на целта.

В *параграф втори* са проследени етапите, през които преминава познавателният процес по изграждането и проверката на версии. При това изследване е представен в графична форма нов модел за работа със следствени версии, който включва „фази” и „стадии” с конкретно съдържание и връзки.⁴

Чрез изследването на резултатите от разследването по конкретни дела и чрез анализът на получените резултати от проведеното анкетно проучване, в *параграф трети* се затвърждава необходимостта от спазване на принципите за

---

⁴ Във „фаза, непосредствено предхождаща изграждането на следствени версии” са включени следните стадии: по запознаване със следствената ситуация и нейното изследване; по анализ и оценка на проблемната ситуация. Тук се формулират задачите. „Фаза - изграждане на следствени версии” съдържа стадияте: анализ и синтез на данните, с които разследващият орган разполага; анализ на обобщения опит по разследване на аналогични наказателни дела; анализ на личните знания и опит от разследване на аналогични наказателни дела; изграждане на версии при разследването и тяхната конкретизация. Във „фаза, последваща изграждането на следствени версии” се извършва проверката на версии.

обективност, пълнота и всеостранност при работа с версии. Налага се изводът, че при построяването и проверката на версии трябва да се спазват правилата: съпоставимост и алтернативност на версиите; последователност на процеса; проверка на версиите съобразно критерий „степен на вероятност”.

Параграф четвърти съдържа изследването на предпоставките и факторите, осигуряващи правилно построяване и проверка на следствени версии.

Обрънато е внимание, че чрез изследване на практиката по разследване (и най-вече – процесите по изграждане и проверка на версии при разследването) могат да се разкрият онези нейни потребности, от които зависи повишаването на ефективността при разследване по наказателни дела. Това ще предостави възможността получените резултати да бъдат внедрени при подготовката на бъдещите юристи. По този начин ще се запълнят онези пропуски в криминалистичната дидактика, които влияят за неправилното изграждане на версии, оттам и до неефективно протичане на наказателното производство. С оглед на това са направени предложения, които могат да бъдат полезни както на разследващите органи, така и на обучаваните студенти по криминалистика.

Дисертационното изследване налага следните **изводи**:

На база научен анализ на мнението на наши и на чуждестранни учени, в дисертацията е извършено теоретично обобщение на проблемите за същността, природата на версията и нейното значение за разследването. Достига се до извода, че версията е особена разновидност на частната хипотеза - конкретно и логически обосновано предположение на съответния орган за свързано с разследваното престъпление обстоятелство. Нейното построяване и проверка почиват на единен, многостепенен и последователен процес на оценка на същността, причините за възникването, съществуването на отделни факти и връзката както помежду им, така и с главния факт. Като един от основните познавателни методи при разследването, основната ѝ задача е да го насочи, за да се постигне поставената с нея цел – получаване на достоверно знание.

След изучаване, съпоставяне и дискутиране на съществуващите в теорията становища се установява наличието на практическа необходимост от извършване на класификация на версията по критерий „степен на вероятност”, която е в интерес на бързото разкриване на обективната истина по наказателните дела.

Анализът на получените резултати от анкетно проучване на разследващи полицаи, проведено на територията на Областните дирекции на МВР – Бургас, Сливен и Ямбол,

води до извода, че част от разследващите органи не оценяват достатъчно добре познавателната и насочващата разследването същност на версията. Пренебрегва се фактът, че гарантирайки правилна насоченост, оптимална организация и ефективност на наказателното производство, версиите заемат ключово място в процеса на доказване по наказателни дела.

Чрез изследване на научната литература в областта на криминалистиката, философията, психологията и логиката, в дисертацията е използван нов подход за анализ и оценка на системата от качествени характеристики на мисловния процес, съпътстващ изграждането и проверката на версии. Тази система включва: широта и задълбоченост на мисловната дейност; критичност и логичност на мисълта; оперативност; обосноваване на съжденията и умозаклученията; последователност и многостепенност на мисловната дейност. При изучаване на спецификите на този процес е проучена и е доказана връзката между мисловната дейност по построяване и проверка на версии и евристичното мислене и познание.

Чрез анализа на използвания за нуждите на дисертационното изследване емпиричен материал са изследвани особеностите на прехода от вероятност към достоверност в процеса на разкриване на обективната истина по наказателните дела, при който се откроява мястото на следствената версия. Тук, от познавателна, логическа и информационна гледна точка,

са представени нови виждания за понятията „достоверност” и „вероятност” при разследването.

При изследване характеристиката на прехода към разкриване на обективната истина по наказателните дела се откроява практическата необходимост от изработването на нов модел на познавателния процес по изграждане и проверка на следствени версии, който в детайли да проследи отделните етапи на този процес. Моделът е представен в дисертационното изследване и е предложен за внедряване в дейността по разследването.

Резултатите от проведеното анкетно проучване на мнението на разследващите полицаи потвърждават извода, получен от анализа на развитието на досъдебната фаза на конкретни дела, че част от разследващите органи не познават в детайли принципите и основните правила за изграждане и проверка на версии. Поради тази причина, в дисертацията са изследвани принципите за обективност, пълнота и всестранност при работа с версии. Анализът на емпиричния материал води до извода, че при построяването и проверката на версии трябва да се спазват правилата: съпоставимост и алтернативност на версиите; последователност на процеса по построяване и проверка на версии; проверка на версиите съобразно критерий „степен на вероятност”.

В дисертационното изследване са анализирани и са систематизирани актуални ключови предпоставки и фактори,

които при реалните условия на наказателния процес биха оказали влияние върху работата по изграждане и проверка на версии. При тази оценка е предложена практико-приложна система от различни по вид и сложност казуси, чието внедряване в дейността на полицията и на прокуратурата може да бъде под форма на „Практики по разследване на престъпления”. Също така в дисертацията е разработен и е представен софтуерен продукт „Компютърна информационна система от ситуационни схеми”, чието внедряване в практиката ще подпомогне разследващия орган за бързо и ефективно разкриване на престъпника.

Поставен е акцент върху необходимостта от по-голямо внимание при планирането и провеждането на практически занятия при обучението по криминалистика, чрез които непосредствено могат да се формират умения за правилното изграждане на версии и вземане на тактически решения в процеса на разследване на престъпления. В тази връзка, в дисертацията, са направени следните предложения:

- създаване и използване на различни софтуерни продукти при провеждане на лабораторни упражнения:

- внедряване на предложението продукт „Компютърна информационна система от ситуационни схеми” при провеждането на лабораторни упражнения;

- създаване и използване на софтуерен продукт за решаване на логически задачи по криминалистика. В дисертацията е разработен проект на този софтуер;

- създаване и внедряване в учебния процес на разработения в дисертацията софтуерен продукт „Игрово компютърно моделиране на следствени ситуации и изграждане на следствени версии” (ИКМССИСВ).

- разработване на нови и усъвършенстване на съществуващите методики за провеждане на специални криминалистични игри в процеса на обучение, чрез които да се акцентира върху изграждането и проверката на следствени версии. В дисертацията е представен педагогически план за провеждане на практически упражнения по криминалистика. Проследени са етапите през които трябва да протече едно практическо обучение по криминалистика и са представени различни видове упражнения.

III. СПРАВКА ЗА ПО-СЪЩЕСТВЕНИТЕ ПРИНОСНИ МОМЕНТИ

1. Теоретични приноси.

1.1. На база научно изучаване на наши и на чуждестранни литературни източници за версията е извършено теоретично обобщение и е дадена оценка на проблемите за същността, природата на този вид предположение и неговото значение за разследването.

1.2. В дисертационния труд е приложен нов подход за анализ и оценка на *системата от качествени характеристики* на мисловния процес, съпътстващ изграждането и проверката на версии. При това изследване е проучена и е доказана връзката между мисловната дейност по построяване и проверка на версии и евристичното мислене и познание.

2. Практико-приложни приноси.

2.1. Разработен е графичен *модел на познавателния процес по изграждане и проверка на следствени версии*, който е предложен за внедряване в дейността по разследването.

2.2. Предложена е практико-приложна система от различни по вид и сложност казуси, чието внедряване в дейността на полицията и на прокуратурата може да бъде под форма на „*Практики по разследване на престъпления*”.

2.3. Разработен е проект на софтуерен продукт **„Компютърна информационна система от ситуационни схеми”**, чието внедряване в практиката ще подпомогне разследващия орган за бързо и ефективно разкриване на обективната истина при наказателни дела.

2.4. Направени са следните предложения при планирането и провеждането на практически занятия при обучението по криминалистика:

- Да се създадат и използват различни **софтуерни продукти** при провеждането на лабораторни упражнения (Внедряване на продукта **„Компютърна информационна система от ситуационни схеми”**; Създаване и използване на софтуерен продукт *за решаване на логически задачи* по криминалистика; Създаване и внедряване в учебния процес на софтуерен продукт **„Игрово компютърно моделиране на следствени ситуации и изграждане на следствени версии”**.)

- Да се разработят нови и да се усъвършенстват съществуващите **методики за провеждане на специални криминалистични игри в процеса на обучение**, чрез които да се акцентира върху изграждането и проверката на следствени версии. В тази насока е разработен педагогически план за провеждане на практически упражнения по криминалистика. Проследени са етапите през които трябва да протече едно практическо обучение по криминалистика и са представени различни по вид упражнения.

IV. ПУБЛИЧНОСТ НА ПОЛУЧЕНИТЕ ОТ ДИСЕРТАЦИОННОТО ИЗСЛЕДВАНЕ РЕЗУЛТАТИ

1. Студии и статии.

Студии:

1.1. Павлов, Х. Нови аспекти при дефиниране на понятието, съдържанието и видовете следствени версии, Годишник на БСУ, т. XXV, Бургас, 2011, с. 188 - 212.

Статии, публикувани в национални издания:

1.2. Павлов, Х. Следствените версии и развитието на следствената практика и обучение, Юридически сборник, т. XVII, Бургас, БСУ, 2009, с. 72 - 91.

1.3. Павлов, Х. Етапи на познавателния процес по изграждане на следствени версии, Юридически сборник, т. XVII, Бургас, БСУ, 2009, с. 145 - 154.

1.4. Павлов, Х. Разграничаване на следствената версия от близки понятия, Годишник на БСУ, т. XXIII, Бургас, 2010, с. 333 – 338.

1.5. Павлов, Х. Значението на следствените версии за процеса на разследване на престъпления, Правна мисъл, бр. 3, С., Институт за държавата и правото при БАН, 2010, с. 72 – 79.

1.6. Павлов, Х. Принципи за правилното построяване на следствени версии и за тяхната проверка, Юридически сборник, т. XVIII, Бургас, БСУ, 2011, с. 81 – 89.

1.7. Павлов, Х. Модел за работа със следствени версии, Юридически сборник, т. XX, Бургас, БСУ, 2013, с. 136 – 158.

Статии, публикувани в международни издания:

1.8. Павлов, Х. Логические выводы из следственных версий, Вестник Академии Генеральной прокуратуры Российской Федерации. Научно-практический журнал АГПРФ, № 4 (30), М., 2012, с. 51 – 57.

1.9. Павлов, Х. Характеристика процесса мышления, связанного с выдвижением и проверкой следственных версий, Российский следователь, № 6, М., ИГ Юрист, 2012, с. 43 – 46.

2. Доклади.

2.1. Павлов, Х. Развитие на криминалистичното мислене чрез лабораторни упражнения, Научна конференция с международно участие, Бургас, БСУ, 2010.

2.2. Павлов, Х. Значението на следствените версии за разследването през погледа на разследващите полиция, Научна конференция с международно участие, Бургас, БСУ, 2013.

2.3. Павлов, Х. Версиите в работата на разследващите полиция (анализ на резултати от анкетно проучване), Научна конференция, Варна, ВСУ „Черноризец Храбър”, 2013.